

ANTIKVARIAT

Snovanja

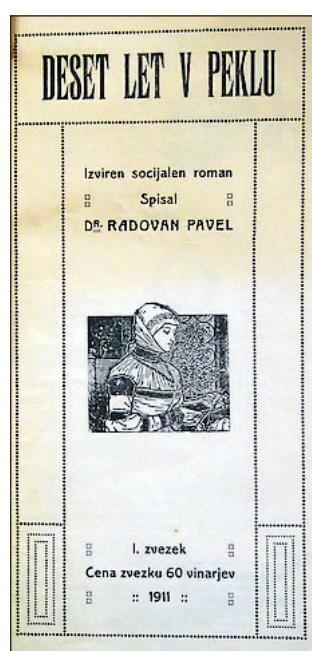
Objavljamo drugi del besedila dr. Mirana Hladnika Stare kranjske knjige. V njem izveste med drugim, kako je liberalno in ambiciozno Lampretovo tiskarno in založbo v Kranju prevzelo katoliško Tiskovno društvo ...

Kranjske knjige, liberalne in klerikalne

MIRAN HLADNIK

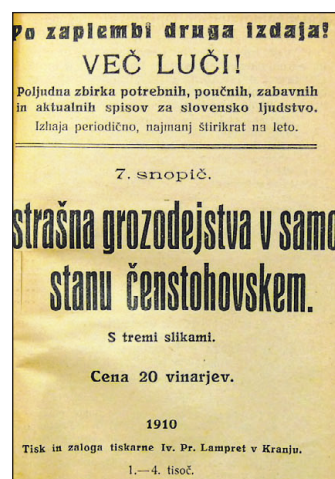
Ivan Primož Lampret je tiskal za celotni slovenski knjižni trg. Med njegovimi leposlovnimi avtorji je bil iz Kranja Ivan Rozman (1873-1960), ki je leta 1906 za ljubljanskega založnika Schwentnerja v narodno igro s petjem priredil Kersnikovo povest *Testament*. Rozman, ki je svoja službena leta sklenil kot uradnik na univerzi, je objavjal tudi drugod: napisal je knjigo o koroškem plebiscitu in pesniško zbirko *Nova erotika: Disonance in akordi*. Od Lampretovih leposlovnih tiskov imajo literarnozgodovinsko težo Aškerčeva redakcija Prešernovih *Poezij*, prvi zvezek Trdinovih *Zbranih spisov* - oboje za Schwentnerja -, Murnikova burka *Bucek v strahu*, drama socialdemokratskega politika Etbina Kristana *Kato Vrankovič* in ponatis njegove novele *Savičev pesimizem*. Kristan se je rad mikastil s klerikalci in je leta 1908 ob 400-letnici Trubarjevega rojstva v brošurah Delavske tiskovne družbe polemiziral z njimi o Trubarjevem pomenu za Slovence.

Zbirateljska redkost je "izvirni socialno politični roman" *Deset let v peklju*. S psevdonimom Dr. Radovan Pavel ga je podpisal Ivan Fajdiga (1854-1935) s Perovega pri Kamniku. Fajdiga je brez dokončanega študija opravljal boljše zasebne službe na Dunaju, v Trstu, Gorici in Radovljici in se poln idealizma posvečal časnkarstvu in ljudskoprosvetni dejavnosti, v Radovljici je npr. spodbujal sadjarstvo in pletarstvo. Bil je časnikar in urednik v Trstu in Gorici, o njegovi narodni zavesti pričata knjigi *Naši narodni grehi: Kako bo z vojsko* in *Ob enajsti uri*. V Slovenskih večernicah je objavil povest *Zadnji tihotapec*, mogoče pa je tudi avtor dveh nenavadnih knjig, romana *Nebes* (1905), ki je izšel pod psevdonimom Marko Zorin, ter brošure *Konec sveta* (Trst, 1911).

Ivan Fajdiga,
Deset let v peklju, 1911

Politično angažirani Lampret je 1908 natisnil *Komunistični manifest* in v založbi socialdemokratskega časopisa *Naprej* spise politika Antona Kristana (14 let mlajšega soimenjaka dramatika Etbina Kristana). Za ravnotežje katoliškemu protialkoholnemu tisku je bila brošura *Kaj mora mladina vedeti o alkoholu*, ki jo je iz nemščine prevedel Franz Gärtner, sicer bolj poznan kot avtor *Ilustriranega vodnika po Gorenjskem* (1904) in publicist v *Gorenjcu*. Lampretova zbirka osmih brošur s provokativnim naslovom *Več luči!* (1910) s praktičnimi informacijami o cerkvenih davkih in oprostitvi od vojaščine, s senzacionalnimi razkritji samostanskega razvrata in o vra-

Protiklerikalna zbirka *Več luči* in ponatis Mahničevih spisov z enakim naslovom

ževerju je bila protiutež klerikalni rubriki Antona Mahniča z enakim naslovom v časopisu *Rimski katolik*.

Tiskovno društvo, ki je kupilo Lampretovo tiskarno, je od leta 1911 do druge svetovne vojne natisnilo polovico manj publikacij kot Lampret. Z zamenjavo lastništva se je prej liberalski časopis *Gorenjec* v letih 1911-16 in 1934-41 pobarval katoliško. Katoliški oziroma pod vplivom Slovenske ljudske stranke so bili tudi drugi časopisi kratke sape, ki jih je med obema vojnama tiskalo Tiskovno društvo: dve glasili orlovske telovadne organizacije, štirje cerkveni in trije mladinski časopisi, med njimi *Gorenječek*. Katoliki so bili za razliko od Lampreta bolj lokalno zavzeti, saj so tiskali povečini Gorenjcem. V letih 1912 in 1913 so v 20 zveščičih zbirke Gorenjska knjižnica ponatisnili na desetine podlistkov iz *Gorenjca*: zgodovinske spise (npr. o Šmartinu pri Kranju), življenjepise (med drugim o zgodovinskem piscu Petru Hicingerju iz Trziča in o Prešernovem kranjskem zdravniku Tomažu Pircu), potopise in smešnice. Kar je bilo prevedenega leposlovja, je bilo vse iz slovanskih jezikov. Najplodnejši avtor zbirke je bil Peter Bohinjec, sledili so Ivan Pregelj, Gustav Strniša in Frančišek Ksaverij Steržaj. Nekaj več dolžine so imele zgodovinska povest *Grajski lovec* Janka Bajdeta, *Za poklicem* Petra Bohinjca

in Pregljeva spevoigra *Ribičeva hči*. Bohinjčeva povest govori o zvezi med plemkinjo Regino in grajskim oskrbnikom Tomažem na Hudenjah pri Mokronogu, ki se smeta poročiti šele na starost, njun sin Žiga pa postane duhovnik. Pripovedi dajejo barvo ciganske preokbe, tatinski Vlaha, prepri med vaščani in obračuni med graščaki.

priredbi Jurčičevega *Tihotapca* za ljudski oder, večerniški povesti *Po njeni krivdi*, mladinskih spisih in lovskih pripovedih. Rodil se je 1878 na Rakeku v gostilničarski družini, umrl pa 1922 na Koprivniku v Bohinjju, kjer je služboval kot duhovnik; pred tem je pastiroval še v Škofji Loki in tako kot Bohinjec in Jalen v Srednji vasi v Bohinjju.

Gorenjska knjižnica

Peter Bohinjec je pri Tiskovni družbi prišel do dveh zvezkov *Zbranih spisov* z naslovom *Drobnice* in *Sredozimci*, ki sta prinesla njegove mladinske spise, posebej pa so mu natisnili še zgodovinsko povest *Zadnja luteranka*. Slovničar Anton Breznik je pohvalil jednat jezik našega "drugega Jurčiča", ker se "ne izgublja v impresionističnem opisovanju" in ker "črpa naravnost iz ljudstva". Bohinjca je pohvalil tudi Izidor Cankar, ki pa si ga je malo pozneje v romanu *S poti* v prizoru o tem, kako bi slovenski pisatelj popisali Romeovo plezanje k Juliji na balkon, ironično privoščil. Cankarju so bile všeč tudi črtice Gustava Strniše (očeta pesnika Gregorja Strniše), v nič pa je zmler Frančiška Steržaja: "Steržaj piše o bohinjskih gorah in prebivalcih, ki med njimi živi in dela, včasih bolje, včasih slabše, a nikoli posebno dobro." Steržaj je danes pozabljen avtor. Svočas je bil znan po

Za liberalsko ravnotežje katoliškemu Tiskovnemu društvu je skrbela **tiskarna Sava**. Njen glavni lastnik je bil liberalski politik in poznejši kranjski župan Ciril Pirc (1865-1941), ki do delavcev ni bil tako prijazen kot Lampret, zato je leta 1931 v podjetju s 35 zaposlenimi prišlo do stavke, ki jo je vodstvo zadušilo z najemom zagrebških stavkokazov. Tiskali so uradne tiskovine in periodiko, knjig pa ne. Časopisi, ki jih je Sava neuspešno poskusila izdati (trije politični, tri sokolska glasila, humoristični *Škrat* in senzacionalistični *Zabavni list*), so bili liberalskega značaja. V založbi Franca Tratnika iz Struževga je izšlo šest števil štirinajst dnevnega lista za slovensko mladino *Mladina*. Lokalnega gorenjskega značaja je bila komaj ena tretjina Savinih periodičnih publikacij, večinoma je tiskala za naročnike iz drugih slovenskih krajev.

(Nadaljevanje sledi.)

Tiskovno društvo, ki je kupilo Lampretovo tiskarno, je od leta 1911 do druge svetovne vojne natisnilo polovico manj publikacij kot Lampret. Z zamenjavo lastništva se je prej liberalski časopis Gorenjec v letih 1911-16 in 1934-41 pobarval katoliško.